

І.В. Качур, К.О. Полонська

Державний університет інформатики і штучного інтелекту, м. Донецьк, Україна

БІОЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ: АНАЛІЗ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ЩОДО ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ

У даній роботі досліджується феномен евтаназії з урахуванням досвіду зарубіжних країн, що розглядають «смерть із милосердя» як гідне завершення життя та частину паліативної допомоги. Метою дослідження є аналіз громадської думки стосовно ставлення українського суспільства до потреби в легітимації евтаназії. Результати дослідження показують неоднозначне ставлення до евтаназії, викриваючи нестійку систему цінностей молоді та недостатній розвиток паліативної допомоги в Україні.

В усьому світі, й Україна не є виключенням, відбуваються значні зміни, що пов'язані з впровадженням новацій в медицині, розробками генної інженерії, подальшим розповсюдженням захворювань, що ведуть до тяжкого перебігу та на сучасному етапі розвитку не можуть лікуватися. Значний розвиток методів інтенсивної терапії, тривала підтримка діяльності життєво важливих систем, проблеми визначення життя та часу смерті пацієнта набули не тільки медичного, але й етичного характеру.

Нагальною стала проблема створення оновленої системи моральних і духовних орієнтирів суспільства. Такою системою, що включає етику, норми, принципи та зорієнтована на вирішення етико-моральних колізій у ході запровадження нових технологій у сфері медицини, біології, взаємодії людини та довкілля, постає біоетика, що може розглядати ціннісні аспекти життя, моральні та етичні засади збереження права людини на вибір. Розвиток біоетики спричинили проблеми, що вирішуються на перехресті моралі, права, екології, медицини, біології.

Проблеми морального характеру постають перед вченими, лікарями, медичним персоналом, громадськістю. Незважаючи на те, що в Європі проходить активне обговорення та впровадження законодавчих актів щодо застосування біоетичних принципів в практичну медицину, в Україні ці проблеми не знаходять вирішення.

Зміни в системі моральних, духовних орієнтирів суспільства, розуміння та сприйняття в Україні біоетичних принципів, процеси формування біоетичної свідомості на даний час розглядаються в наукових дослідженнях недостатньо.

Аналіз наукової літератури в даному напрямку показав, що в дослідженнях вчених В.Л. Кулініченко, Л.І. Сидоренко, Л.В. Усенко, В. Запорожана, О. Івченко, Л.І. Шеховцової, Л. Швидкої розглядаються біоетичні проблеми з точки зору сучасної філософії, медицини, екології, права. Але необхідно зазначити, що в Україні практично відсутні дослідження, спрямовані на вивчення процесу формування біоетичної свідомості, сприйняття біоетичних ідей українським суспільством.

В контексті біоетики визнається право кожної людини на неповторність та первинну цінність власного життя та смерті, виявлення волі незалежної унікальної особистості.

Проблема легалізації евтаназії хвилює суспільство останні десять років. На рубежі ХХ – ХХІ століття країни Європи активно обговорюють питання про можливість застосування евтаназії для інкурабельних пацієнтів. Проте кожна держава ставиться до вирішення даної проблеми по-різному, виходячи зі своїх історичних, політичних і релігійних принципів.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, щорічно у світі реєструється до 6 млн нових випадків злоякісних захворювань різної локалізації, а помирають від

раку понад 4 млн чоловік. В Україні помирають від онкологічних патологій близько 100 тис. осіб. Понад 50% онкологічних хворих перебувають у запущеній стадії хвороби і переходять до категорії невиліковних. Основним симптомом багатьох термінальних станів є різновиди хронічного больового синдрому, що призводять до страждань невиліковних хворих.

Відсутність широкої мережі закладів паліативної медицини для невиліковних хворих в умовах несприятливого прогнозу зростання онкологічних і серцево-судинних, психічних захворювань, ВІЛ-СНІД, як основних причин смертності населення, необхідність забезпечення гідної смерті для невиліковних хворих, як складової поняття «якості життя», обумовлюють актуальність дослідження.

Метою даного дослідження є аналіз феномену евтаназії як складової біоетичної свідомості та визначення ставлення молоді до евтаназії як елементу медичного втручання. Емпіричною базою дослідження виступило анкетне опитування молодих людей у віці до 35 років, що проживають у м. Донецьку.

Евтаназія (пер. з грецької «легка смерть») – будь-яка дія або бездіяльність, що призводить до смерті пацієнта та має за мету усунення болю та страждань невиліковно хворих людей на їх прохання. За визначенням Європейської асоціації паліативної допомоги, евтаназія – навмисне вбивство лікарем хворого шляхом призначення лікарських засобів у відповідь на добровільне прохання інформованого пацієнта [1].

У сучасних дослідженнях виділяють два основних види евтаназії: активну та пасивну (відповідно метод наповненого та відкладеного шприца). Активна евтаназія – це здійснення лікарем дій, що свідомо та безпосередньо спрямовані на спричинення смерті пацієнта. Під пасивною евтаназією прийнято розуміти зупинення медичними працівниками терапії, що підтримує життя хворого. Сьогодні активна евтаназія, що здійснюється за проханням інкурабельного хворого, легалізована в Нідерландах, Бельгії, двох штатах США, Колумбії.

Уперше у світі закон «Про право людини на смерть» прийнято у 1977 р. у штаті Каліфорнія (США). Евтаназія набула законності в 1994 р. в штаті Орегон. Законодавством дозволено так зване «самогубство за допомогою іншої особи».

У Колумбії евтаназія практикується з 1997 р., коли Конституційний суд ухвалив рішення щодо виконання бажання безнадійно хворого пацієнта на добровільну смерть, дії лікаря не спричиняють відповідальності перед судом.

Закон про легалізацію евтаназії ухвалений в Королівстві Нідерланди у 2002 р. Створений механізм, згідно з яким працюють комітети, що розглядають заявки від невиліковно хворих пацієнтів і де прохання пацієнтів, підписане лікарем, що лікує, задовольняється або відхиляється. У цьому ж році евтаназія була легалізована в Бельгії, де за законом евтаназії може піддатися людина старше 18 років, що страждає невиліковним захворюванням. Після декількох письмових запитів, які підтверджують тверду рішучість хворого, лікар може провести евтаназію.

Пасивна евтаназія, що здійснюється без згоди хворого, лише у випадку, коли хворий перебуває у стані термінальної коми, дозволена в Ізраїлі та Франції, а також не вважається протизаконною у Швеції і Фінляндії. Такий вид евтаназії припускає припинення медичної підтримки життя пацієнта, що прискорює настання природної смерті [2].

Дослідження, проведені у 17 країнах Європи, які охоплювали 4000 невиліковних хворих, показали, що частка випадків припинення підтримки життєво важливих функцій організму серед загальної чисельності летальних випадків у країнах Скандинавії у 1,38 раза вище, ніж у країнах Центральної Європи, та у 2,6 раза вище, ніж у країнах Південної Європи. Таким чином, евтаназія розглядається в цих країнах як невід'ємна частина паліативної допомоги, що спрямована на покращення якості життя пацієнта і його родини, які зіткнулись з проблемою невиліковної хвороби.

Законодавства Узбекистану, Грузії, Росії закріплюють кримінальну відповідальність за здійснення евтаназії.

В Україні евтаназія розглядається як порушення права та переслідується з боку закону. У частині 3 ст. 52 Основ законодавства України про охорону здоров'я зазначено, що медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії, навмисного прискорення смерті, умертвіння невиліковного хворого з метою припинення його страждань. Лікар не має права свідомо прискорювати настання смерті, удаватися до евтаназії або залучати до її проведення інших осіб [1], [3].

У зв'язку з тим, що в практиці вітчизняної медицини питання щодо узаконення евтаназії на даний час є закритим, для забезпечення гідного кінця життя невиліковно хворих необхідно створювати заклади паліативної медицини, що можуть надавати медичну, соціальну, психологічну та інші види допомоги.

Першу комунальну міську лікарню «Госпіс» у 1997 році відкрито у м. Львові (бюджетний заклад, на відміну від зарубіжного досвіду). Відкриті лікарні паліативного лікування у містах Києві, Івано-Франківську, Херсоні, Харкові, Луцьку, Луганську, Сімферополі [4]. У Донецькій області діє госпіс в м. Моспіно, паліативне відділення інтенсивного сестринського догляду Донецького обласного протипухлинного центру, госпіс при клінічній лікарні № 19. Недостатня кількість паліативних закладів не задовольняє потреби інкурабельних пацієнтів і призводить до надання неефективної медико-соціальної допомоги хворим та їх родинам.

Відсутність можливостей припинити страждання невиліковно хворих актуалізує питання про легалізацію евтаназії. Для визначення реальної потреби сучасного українського суспільства в евтаназії виникла необхідність вивчення громадської думки. Важливе значення має думка молодих членів суспільства, сприйняття молоддю біоетичних ідей та принципів.

В задачі дослідження входить визначення ставлення молоді до евтаназії як до феномену; виявлення залежності між віком респондентів і результатами відповідей; встановлення особистого ставлення молоді до важливості узаконення евтаназії.

Щоб з'ясувати, чи існує потреба українського суспільства в легітимації евтаназії, вивчити ставлення до легалізації евтаназії молодих людей, проведено дослідження методом анкетування з питаннями закритого типу.

В ході дослідження опитано 95 осіб віком від 18 до 35 років, що проживають у м. Донецьку. Респондентів розділено на дві вікові категорії: 18 – 25 років, яку склали 53% респондентів, та 26 – 35 років, до якої ввійшли 47% респондентів. Гіпотеза дослідження передбачала, що відповіді молодих людей до 25 років в більшості будуть на користь евтаназії, а відповіді молоді старше 25 років будуть проти легалізації евтаназії, та по закінченні обробки результатів спростувалася. Так, різниця між відповідями різних вікових груп доходить до 20%. На питання «як Ви ставитесь до ідеї евтаназії?» молоді люди віком 18 – 25 років відповіли неоднозначно: негативно ставляться 26% від загальної кількості респондентів, бо вважають, що евтаназія суперечить нормам моралі; позитивно – 23% від загальної кількості респондентів, вважаючи цей феномен особистим правом вибору кожної людини; 2% від загальної кількості респондентів виявили негативне ставлення до евтаназії, але відзначили, що вважають евтаназію допустимою в деяких випадках; 1% від загальної кількості респондентів зізналися, що не розуміють призначення евтаназії. Молодь віком 26 – 35 років ставиться в більшості схвально – це 37,8% від загальної кількості респондентів, останні 7% від загальної кількості респондентів ставиться негативно і 2% від загальної кількості респондентів відповіли, що їм важко дати відповідь на це складне питання. Для порівняння представимо отримані результати графічно (рис. 1).

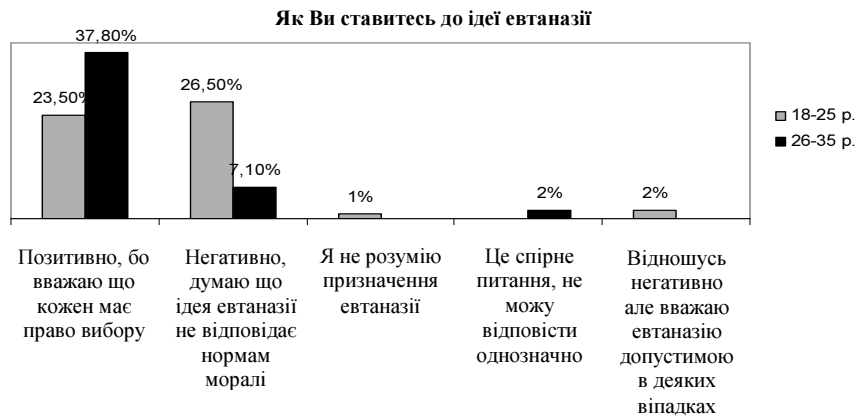

Рисунок 1 – Результати опитування з питання ставлення до ідеї евтаназії

На питання «Як Ви вважаєте, чому евтаназію в Україні ще не узаконили?» молодь віком 18 – 25 років дала розбіжні відповіді. Так, 24% від загальної кількості респондентів зійшлися на думці, що легалізації евтаназії в Україні завадили причини економічного характеру, а 17,8% від загальної кількості респондентів відповіли, що причиною цього є вплив релігії; 6% від загальної кількості респондентів гадають, що життя людини виступає найвищою цінністю в суспільстві, тому евтаназія ще досі не ухвалена; 4% від загальної кількості респондентів вважають, що легітимація евтаназії може стати небезпечною для суспільства. Більшість відповідей молоді віком 26 – 35 років збіглася з думкою молоді 18 – 25 років. Так, 27% від загальної кількості респондентів вважають, що евтаназія не легалізована в Україні з економічних причин; 9% від загальної кількості респондентів думають, що в країні нікому немає діла до цієї потреби; 8% від загальної кількості респондентів погоджуються з меншою частиною молоді 18 – 25 років, називаючи причиною вплив релігії; 2% від загальної кількості респондентів зійшлися на думці, що життя кожної людини представляє високу цінність, через яку не можна дозволити легітимацію евтаназії. Зіставимо результати обох вікових груп на графіку (рис. 2).

Рисунок 2 – Результати опитування з питання причин неузаконення евтаназії в Україні

На головне питання дослідження «Чи має потребу українське суспільство в легалізації евтаназії?» респонденти дали такі відповіді. Відповіді молоді 18 – 25 років майже порівну розділилися між «за» і «проти». 27% від загальної кількості респондентів вважають, що потреба в узаконенні евтаназії існує; 20% від загальної кількості респондентів мають думку, що така потреба відсутня; 5% від загальної кількості респондентів

не можуть дати відповіді на це питання. Інші результати спостерігаються у другій групі респондентів, молоді віком 26 – 35 років, яка майже одноголосно вказала на потребу українського суспільства в легітимації евтаназії, 3% від загальної кількості респондентів висловилися проти існування даної потреби і 1% від загальної кількості респондентів не змогли відповісти. Простежимо результати вікових груп за графіком (рис. 3).

Рисунок 3 – Результати опитування з питання необхідності легалізації евтаназії в українському суспільстві

Аналіз результатів дослідження показав, що проблема евтаназії є актуальною в сучасному українському суспільстві. Результати дослідження свідчать про те, що молоді люди віком до 25 років мають більш високий рівень моральних якостей, але молодь від 26 до 35 років більш об'єктивно оцінює потребу суспільства в евтаназії. Якщо молодь 18 – 25 років в більшості сприймає саму ідею евтаназії як порушення моральних цінностей людства, то більшість молоді 26 – 35 років вважають евтаназію правом вибору. Така розбіжність в оцінці ідеї «легкої смерті» показує, що результати вибіркової сукупності дослідження не можна з повною мірою вірогідності розповсюджувати на всю генеральну сукупність. Але також це означає, що потреба в евтаназії в нашому суспільстві існує як проблема невирішеності надання якісної паліативної допомоги інкурабельним пацієнтам.

Новизна дослідження полягає в аналізі громадської думки щодо необхідності легалізації евтаназії, що дозволяє з'ясувати причини подібного ставлення суспільства до евтаназії. На підставі аналізу результатів дослідження можна дійти висновку, що дискусії з приводу легітимізації евтаназії виникають внаслідок необ'єктивної оцінки даного феномену: коли частина респондентів вважає, що евтаназія не відповідає нормам моралі та одночасно ця ж частина респондентів вказує на потребу суспільства в евтаназії. Показано, що деяка частина респондентів має невисокий рівень ціннісної орієнтації. Або, вказуючи на право людини самостійно вирішувати питання життя та смерті, респонденти не замислюються над суттю такого вибору та власне причин, що призводять хворого до подібних думок.

Сприйняття біоетичних ідей, формування біоетичної свідомості нерозривно пов'язані з функціонуванням соціальних інститутів (громадських організацій, державних служб й установ, родини, церкви та ін). Аналіз результатів показав, що для подальшого розвитку норм біоетики, формування біоетичної свідомості необхідно розробити систему, що буде сприяти, по-перше, поширенню інформації щодо принципів біоетики (через засоби масової інформації, лекції у навчальних закладах), по-друге, виробленню ціннісних орієнтацій щодо права людини на гідне життя і смерть.

Таким чином, результати аналізу громадської думки щодо легітимізації евтаназії дають привід підтвердити існуючу ситуацію в країні щодо слабо розвинутої системи паліативної допомоги, що може виступати альтернативою евтаназії.

Розглядаючи біоетичні аспекти евтаназії, необхідно зазначити, що легалізація може спровокувати низку негативних наслідків, таких, як зловживання, помилки, неузгодження самого процесу з релігійними традиціями, національними традиціями українського народу [5], [6].

На думку авторів, найближчого часу проблема легалізації евтаназії в Україні не буде вирішена однозначно, і подальший розвиток досліджень за проблемою лежить у трьох полях: правовому – підготовка відповідних законодавчих актів, етично-моральному – підвищення біоетичної культури та свідомості громадян, медико-соціальному – розвиток закладів паліативної медицини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: від 19.11.1992 р. // ВВР. – 1993. – № 4. – Ст. 19.
2. Етичний кодекс українського лікаря // Український медичний часопис. – 2009. – № 5. – С. 6-45.
3. European Journal of Palliative Care. – March / April 2003. – № 2.
4. Москвяк С.Й. Ретроспективний аналіз наукових підходів до вирішення проблеми невиліковних хворих / С.Й. Москвяк // Практична медицина. – 2006. – Т. 12, № 4. – С. 128-136.
5. Анікіна Г.В. Перспективи легалізації евтаназії в Україні / Г.В. Анікіна // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 25-34.
6. Шеховцова Л.І. Питання про евтаназію: «за» і «проти» / Л.І. Шеховцова // Вісник Запорізького національного університету. – 2009. – № 2. – С. 150-153.
7. Запорожан В.М. Нооетика – філософські і світоглядні основи світоглядної глобальної білетики / В.М. Запорожан // Лікарський вісник. – 2006. – Т. 51, № 1 (155). – С. 56-63.
8. Присяжная Е.А. Легализация эвтаназии в зарубежных странах / Е.А. Присяжная // Научный вестник Омской академии МВД России. – 2009. – № 4. – С. 63-66.

И.В. Качур, Е.О. Полонская

Биоэтические проблемы: анализ общественного мнения о легализации эвтаназии в Украине

В данной работе исследуется феномен эвтаназии с учетом опыта зарубежных стран, которые рассматривают «смерть из милосердия» как достойное завершение жизни и часть паллиативной помощи. Целью исследования является анализ общественного мнения относительно отношения украинского общества к потребности в легитимации эвтаназии. Результаты исследования показывают неоднозначное отношение к эвтаназии, указывая на нестойкую систему ценностей молодежи и недостаточное развитие системы паллиативной помощи в Украине.

I.V. Kachur, E.O. Polonskaya

Bioethic Problems: Analysis of Public Opinion in Relation to Legalization of Euthanasia in Ukraine

In this work the phenomenon of euthanasia is probed taking into account the experience of foreign countries which examine «death from mercy» as a deserving completion of life and a part of palliative help. A research purpose is an analysis of public opinion in relation to attitude of Ukrainian society toward a requirement in legitimation of euthanasia. The research results show ambiguous attitude toward euthanasia, specifying on the not proof system of values of young people and insolvency of development of palliative help in Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 17.01.2011.